

लोक सेवा आयोग
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ विविध सेवा, छैठौँ तह, वातावरण निरीक्षक पदको प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखालाई निम्न अनुसार विभाजन गरिएको छ :

भाग १

लिखित परीक्षा (Written Examination):- प्रथम चरण
द्वितीय चरण

पूर्णाङ्क :- १००

पूर्णाङ्क :- १००

भाग २

अन्तिम चरण (Final Examination) :- सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता

पूर्णाङ्क :- ४०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

१. लिखित परीक्षा :- प्रथम चरण (First Phase)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उतीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्नसंख्या X अङ्क	समय
प्रथम	सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत: बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	१०० प्रश्न X १ अङ्क	१ घण्टा १५ मिनेट

२. लिखित परीक्षा :- द्वितीय चरण (Second Phase)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उतीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्नसंख्या X अङ्क	समय
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी	१००	४०	विषयगत (Subjective)	१० प्रश्न X १० अङ्क	३ घण्टा

अन्तिम चरण: - सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता (Group Test & Interview)

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
सामूहिक परीक्षण (Group Test)	१०	समूहमा व्यक्तिगत प्रस्तुति (Individual Presentation in Group)	३० मिनेट
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०	मौखिक (Oral)	

द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रम योजनालाई लिखित परीक्षा (प्रथम चरण र द्वितीय चरण) तथा अन्तिम चरण (सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता) गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ।
- प्रश्नपत्र अंग्रेजी भाषामा हुनेछ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ। तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन।
- परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन।
- विषयगत प्रश्नका लागि तोकिएका अङ्कका हकमा एउटा लामो प्रश्न वा एउटा प्रश्नका दुई वा दुई भन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ।

लोक सेवा आयोग
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ विविध सेवा, छैठौँ तह, वातावरण निरीक्षक पदको प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

७. विषयगत प्रश्न हुने पत्रका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरु हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
८. आयोगबाट संचालन हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले मोबाइल वा यस्तै प्रकारका विद्युतीय उपकरण परीक्षा हलमा लैजान पाइने छैन ।
९. लिखित परीक्षामा प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रका पाठ्यक्रमका विषयवस्तु एउटै हुनेछ ।
१०. लिखित परीक्षामा सोधिने प्रश्न संख्या प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव देहाय बमोजिम हुनेछ । :

खण्ड	A		B	C	D	
प्रथम पत्रका एकाइ	1	2	3	4	5	6
प्रश्न संख्या	10	10	30	20	14	16

११. प्रथम चरण (First Phase) को लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र द्वितीय चरण (Second Phase) को लिखित परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१२. लिखित परीक्षामा सोधिने प्रश्न संख्या द्वितीय पत्रको लागि यथासम्भव देहाय बमोजिम हुनेछ । :

खण्ड	A		B	C	D	
द्वितीय पत्रका एकाइ	1	2	3	4	5	6
प्रश्न संख्या	1	1	3	2	3	

१३. लिखित परीक्षाको प्रथम चरण (First Phase) मा प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कको शत प्रतिशत अङ्क तथा द्वितीय चरण (Second Phase) को प्राप्ताङ्कहरु जोडि कूल अङ्कको आधारमा लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशित गरिनेछ ।
१४. लिखित परीक्षामा छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र अन्तिम चरणको सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१५. लिखित परीक्षा र अन्तिम अन्तिम चरणको सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ताको कूल अङ्क योगका आधारमा अन्तिम परीक्षाफल प्रकाशित गरिनेछ ।
१७. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरु परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्भन्नु पर्दछ ।
१८. पाठ्यक्रम लागू मिति : २०७६/०२/१२

लोक सेवा आयोग
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ विविध सेवा, छैठौँ तह, वातावरण निरीक्षक पदको प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

प्रथम र द्वितीय पत्र :- सेवा सम्बन्धी विषय

Section A- 20% Marks

1. ENVIRONMENTAL FACETS

1.1 Environment: Concept, Scope and Practices

- 1.1.1 Development of human society and environment
- 1.1.2 Physical, biological and socio-economic aspects of environment and their interrelationships
- 1.1.3 Environmental degradation and manifestations (land, water and air)
- 1.1.4 Environmental movements and environmental ethics

1.2 Ecology

- 1.2.1 Population characteristics and regulations
- 1.2.2 Community characteristics, regulation and succession
- 1.2.3 Ecosystem dynamics: energy flow, biogeochemical cycles
- 1.2.4 Terrestrial biomes and characteristics

1.3 Environmental Geology

- 1.3.1 Geological materials and structures
- 1.3.2 Weathering and erosion: types, cycle and control
- 1.3.3 Mass movement: causes and mechanisms
- 1.3.4 Fluvial, glacial and aeolian environmental processes

1.4 Climatology and Hydrometeorology

- 1.4.1 Horizontal and vertical temperature distribution
- 1.4.2 Climatic systems, distribution and classifications
- 1.4.3 Floods: classification, causes, triggering factors

1.5 Global Environmental Issues

- 1.5.1 Global warming
- 1.5.2 Green economy
- 1.5.3 Payment for ecosystem services
- 1.5.4 Ozone layer depletion and acid rain

2. ENVIRONMENTAL RESOURCES

2.1 Water Resources

- 2.1.1 Water resources: sources, extent and assessment
- 2.1.2 Water resources of Nepal
- 2.1.3 Problems of water resource management in Nepal

2.2 Food Resources

- 2.2.1 Major food resources and production
- 2.2.2 Human nutrition and health
- 2.2.4 Food resources of Nepal

2.3 Energy Resources

- 2.3.1 Energy resources: sources and classification
- 2.3.2 Renewable & non-renewable energy resources
- 2.3.3 Environmental issues of energy use
- 2.3.4 Energy resource conservation practices
- 2.3.5 Energy resources of Nepal

2.4 Forest and Biodiversity

- 2.4.1 Forest types and biodiversity status of Nepal
- 2.4.2 Ex-situ and in-situ conservation
- 2.4.3 Biodiversity conservation approaches
- 2.4.4 Carbon sequestration

2.5 Resource Economics

- 2.5.1 Micro-economic analysis for accounting environmental resources
- 2.5.2 Environmental Kuznets curve, cost benefit analysis and resource accounting
- 2.5.3 Economic and regulatory instruments to control pollution
- 2.5.4 Climate financing

Section B- 30% Marks

3. ENVIRONMENTAL POLLUTION AND ENGINEERING

3.1 Water Pollution

- 3.1.1 Point and non-point sources and categories of water pollutants
- 3.1.2 Water pollutants effect on human health and ecosystems
- 3.1.3 Standard methods of water analysis
- 3.1.4 Principles of water and wastewater treatment

3.2 Air Pollution

- 3.2.1 Sources and categories of air pollutants
- 3.2.2 Emission, transport, receptors of air pollutants, criteria air pollutants
- 3.2.3 Air pollutants effects on human health, property and visibility
- 3.2.4 Air pollution measurement and emission estimates
- 3.2.5 Air pollution control

3.3 Noise Pollution

- 3.3.1 Noise sources and criteria
- 3.3.2 Health effects of noise and control mechanisms

3.4 Waste Management

- 3.4.1 Sources, types and composition of solid wastes
- 3.4.2 Issue, generation and management of e-waste, hazardous and hospital waste
- 3.4.3 Management of industrial and agricultural pollutants

3.5 Toxicology and Eco-toxicology

- 3.5.1 Acute, sub-acute and chronic toxicity
- 3.5.2 Dose and frequency response relationships
- 3.5.3 Bioassays and attributes for predicting species response to pollution stress

3.6 Climate Change

- 3.6.1 Climate variability and theories of climate change
- 3.6.2 Green development/ low carbon development
- 3.6.3 Climate change impacts: agriculture and food security, water resources, energy, human health, biodiversity, settlement and infrastructure and livelihood
- 3.6.4 Climate change mitigation and carbon trading
- 3.6.5 Vulnerability/ Climate change adaptation and adaptation approaches (NAPA, LAPA)

Section C- 20% Marks

4. ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEMS

4.1 Environmental Assessment

- 4.1.1 Environmental assessment: evolution in global and national perspectives
- 4.1.2 Environmental assessment: process, practices, methods and tools (EIA, IEE)
- 4.1.3 Strategic environmental assessment for decision making and integrated planning

4.2 Environmental Management Systems (EMS) & Modeling

- 4.2.1 Concept, components and stages of EMS
- 4.2.2 ISO 14000 series, standards and certification systems
- 4.2.3 Life cycle assessment and environmental labeling

4.3 Remote Sensing & GIS

- 4.3.1 Concept, scope and stages in remote sensing and GIS
- 4.3.2 Remote sensing image: acquisition, resolution, analysis and interpretation
- 4.3.4 GIS applications in assessing environmental studies

4.4 Environmental Statistics

- 4.4.1 Sampling, data analysis and interpretation
- 4.4.2 Central tendency, measures of dispersion
- 4.4.3 Correlation and regression
- 4.4.4 Parametric and non-parametric tests

4.5 Environmental Governance

- 4.5.1 Institutional arrangement (organogram) and environmental governance; concerned stakeholders and networks
- 4.5.2 Governance tools and strategies
- 4.5.3 Adaptive management and sustainability

Section D- 30% Marks

5. LEGAL FRAMEWORKS

5.1 Guidelines and Standards

Guidelines and Standards Relating to Air (Ambient, Indoor and Stack) and Water (Tolerance Limits for Industrial Effluents to be Discharged into Public Sewers and Inland Surface Waters); Specific Industrial Effluent Standards

5.2 National Legislations

Environmental Protection Act, 1996; Environment Protection Rules, 1997; National EIA Guidelines, 1993; EIA Guidelines for Forestry Sector, 1995; EIA Guidelines for Industry Sector, 1995; Plant Protection Act, 2007; National Parks and Wildlife Conservation Act, 1973; Water Resources Act, 1992; Forest Act, 1993; Soil and Watershed Management Act, 1982; Solid Waste Management Act, 2011; Pesticides Act, 1991; The Pesticide Regulation, 1994; Hydropower Development Policy, 2001; Climate Change Policy, 2011

5.3 International Treaties, Protocols & Conventions

Convention on Biological Diversity, 1992; United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992; United National Convention to Combat Desertification, 1994; Kyoto Protocol, 1997; Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, 1985; Montreal Protocol on Substances that Deplete Ozone Layer, 1987; Basel

लोक सेवा आयोग
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ विविध सेवा, छैठौँ तह, वातावरण निरीक्षक पदको प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Waste and Their Disposal, 1989; Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants, 2004;

5.4 The Constitution of Nepal (From Part 1 to 5, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 & 20; and Schedules (नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९ र २० तथा अनुसूचीहरू))

5.5 Local Government Operation Act, 2074 (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४)

6. CURRENT ENVIRONMENTAL ISSUES

6.1 Urban Environment

6.1.1 Urbanization and its implications on environment (sanitation, solid and hazardous waste, air pollution, water pollution, groundwater depletion, food security)

6.1.2 Urban infrastructures and environment (housing, water supply and sanitation, transportation, electricity, markets and commercial areas, religious and heritage sites, open spaces and recreational areas)

6.1.3 Concept of urban planning and sustainable cities

6.2 Land use and Watershed Management

6.2.1 Land use and environment (land use pattern and zoning; land pooling)

6.2.2 Principles of land use and land reclamation

6.2.3. Factors governing land utilization and land use pattern

6.2.4 Scenario of watershed management in Nepal

6.2.5 Development and conservation challenges in watershed management

6.2.6 Watershed as ecosystems; Upstream-downstream linkages; Measures for watershed conservation

6.3 Agriculture and Food Security

6.3.1 Farming systems

6.3.2 Modern agriculture and its impacts on environment, green revolution

6.3.3 Sustainable agriculture and food aid policies

6.3.4 Food security in Nepal

लोक सेवा आयोग
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ विविध सेवा, छैठौँ तह, वातावरण निरीक्षक पदको प्रतियोगितात्मक
परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

सामूहिक परीक्षण (Group Test)

सामूहिक परीक्षण व्यक्तित्व परीक्षण (Personality Test) को एक अंश हो। निजामती सेवाको क्षेत्रविस्तार तथा कार्य पद्धति परिवर्तन समेत भैरहेको सन्दर्भमा नेपाल सरकारका नीति, योजना, कार्यक्रम आदि माथि विचार-विमर्श, छलफल गरी तिनको अर्भै बढी प्रभावकारी तथा कार्यान्वयन योग्य समाधान पहिल्याउने सम्बन्धमा उम्मेदवारहरूको क्षमता पहिचान गर्नु यस परीक्षणको मूल मर्म हो। यसको लागि छलफल, विचार-विमर्श गरी परिस्थिति बुझ्न सक्ने, निर्णय दिने, जनतालाई क्रियाशील बनाउने, चित्त बुझाउने, निर्धारित लक्ष्य अनुसार काम गर्ने/गराउने, जस्ता कामका लागि लेखन क्षमताका साथसाथै समस्यालाई यथार्थपरक ढंगले पहिचान गर्न सक्ने, वाक्पटुता, शिष्टता, तर्कशक्तिको पनि आवश्यकता पर्दछ।

त्यसैले यस परीक्षणमा उम्मेदवारहरूको बौद्धिक क्षमता, संचार सीप, समूह गतिशिलता, व्यवहार, व्यक्तित्व, मनोवृत्ति, क्रियाशीलता, निर्णयशक्ति, समस्या समाधान क्षमता, नेतृत्व क्षमता, समय व्यवस्थापन तथा व्यक्तित्वमा भएका अन्य गुणहरूको आंकलन अर्थात् परीक्षण र मूल्याङ्कन गर्नको लागि उम्मेदवारहरूलाई कुनै समसामयिक विषय/सवाल/समस्यामा सामूहिक छलफल गरी प्रभावकारी र कार्यान्वयन योग्य समाधान निकाल्न दिइन्छ।

सामूहिक छलफल (Group Discussion)

यस प्रयोजनको लागि गरिने परीक्षण १० पूर्णाङ्क र ३० मिनेट अवधिको हुनेछ जुन नेताविहिन सामूहिक छलफल (Leaderless Group Discussion) को रूपमा अवलम्बन गरिने छ। दिइएको प्रश्न वा Topic का विषयमा पालैपालोसँग निर्दिष्ट समयभित्र समूहबीच छलफल गर्दै प्रत्येक उम्मेदवारले व्यक्तिगत प्रस्तुति (Individual Presentation) गर्नु पर्नेछ। यस परीक्षणमा मूल्याङ्कनको लागि देहाय अनुसारको ३ जना भन्दा बढीको समिति रहनेछ।

आयोगका सदस्य	-	अध्यक्ष
आयोगका सदस्य	-	सदस्य
मनोविज्ञ	-	सदस्य
दक्ष/विज्ञ (१ जना)	-	सदस्य

सामूहिक छलफलमा दिइने नमूना प्रश्न वा Topic

उदाहरणको लागि - उर्जा संकट, गरीबी निवारण, स्वास्थ्य बीमा, खाद्य सुरक्षा, प्रतिभा पलायन जस्ता Topics मध्ये कुनै एक Topic मात्र दिइनेछ।